

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 17 SEPTEMBER 1941

No. 1339

HOOFDREDACTEUR:
M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:
J. H. M. Meijerink (Rotterdam).

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 21*.— per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD: Blz.

De financiële gevolgen van een gemeentelijke gebiedsuitbreiding door J. Hasper	540
Gevolgen der technische ontwikkeling in de Vereenigde Staten door P. J. S. Serrarens	541
Bijdragen en renteloze voorschotten voor woningbouw door Dr. Ir. H. G. van Beusekom	543
Het verbruik van vleesch in Nederland in de periode 1921 tot en met 1938. (Redactie Economisch-Statistisch Maandbericht) ...	545
Ontvangen boeken en brochures ..	548
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	548
Maandcijfers.	
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederlandsche groote banken en van het Nederlandsche bedrijf van de Nederlandsche Handel-Maatschappij	549
Statistieken.	
Bankdisconto's — Wisselkoersen — Bankstaten	549-550

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Sedert de deviezensgrens tusschen ons land en Duitschland begin April werd opgeheven, is de buitenlandsche wisselportefeuille van De Nederlandsche Bank met rond f 480 miljoen gestegen; derhalve in een tempo van rond f 20 miljoen per week. Wij spraken in ons vorig weekoverzicht de veronderstelling uit, dat in den komenden tijd, in verband met de opheffing van de deviezensgrens en de daarop gevolgde openstelling van den handel in Duitsche fondsen aan de Amsterdamsche beurs, de stijging van den bedoelden post op de balans van de centrale bank wellicht in wat sneller tempo zou plaats vinden. Op den jongsten weekstaat blijkt een toeneming met rond f 27,35 miljoen. Inderdaad viel in de verslagweek een zeer levendig effectenarbitrageverkeer tusschen Amsterdam en Berlijn waar te nemen. Bij de beoordeeling van de stijging van het Markensaldo bij De Nederlandsche Bank moet men natuurlijk in aanmerking nemen, dat het betalingsverkeer door vele factoren wordt beïnvloed, naast de genoemde arbitrage. Zoo is sinds geruimen tijd ook de activiteit van Duitsche koopers op onze aandelenmarkt een niet te onderschatten factor geweest, die zich natuurlijk evenzeer weerspiegelt in den vermelden balanspost.

De post „diverse rekeningen” (debet) steeg met f 3,2 miljoen, zoodat de vorderingen op het buitenland in totaal met f 30,5 miljoen in verslagweek opliepen.

De Rekening-courantsaldi van derden stegen in verslagweek met f 5 miljoen.

De verruiming van de geldmarkt door de stijging van den post „papier op het buitenland” en door de andere genoemde mutaties ging gepaard met een stijging van den biljettenomloop met 10 miljoen gulden. Per saldo onderging dus de markt een verruiming, die zich weerspiegelt in de daling van den omvang van den post „rechtstreeks bij de bank ondergebracht schatkistpapier” van f 97 tot f 79 miljoen.

De obligatiemarkt lag over het geheel genomen verlaten. De omzettingen waren naar verhouding onbetekenend en van een uitgesproken tendens was geen sprake. De 3—3½ pCt. staatsleening sloot per saldo iets lager. Het is opvallend, dat van de zijde van institutioneele beleggers, die eenigen tijd aan de markt zijn geweest, geen vraag van betekenis meer te bespeuren viel, hetgeen wellicht daaraan is toe te schrijven, dat blijkbaar weer onderhandsche leeningen op 4 pCt. basis kunnen worden afgesloten, hetgeen geruimen tijd op moeilijkheden had gestuit.

De aandelenmarkt was deze week weer uitermate willig, waarbij zich de stijging vrijwel over de geheele linie uitstrekte, met dien verstande, dat in de tweede helft van de week de belangstelling zich in de eerste plaats richtte op andere fondsen dan binnenlandsche industrieelen — die overigens ook gevraagd bleven en goed van onderton —, nl. op Indische waarden, scheepvaart-aandelen, Koninklijke Olie, enz. Ook Philips kon intusschen profiteeren van de haussestemming, die het algemeene koerspeil zeer belangrijk hooger deed sluiten dan de week was geopend.

DE FINANCIËLE GEVOLGEN VAN EEN GEMEENTELIJKE GEBIEDSUITBREIDING.

De omstandigheden, die er toe hebben geleid het grondgebied van de gemeenten Overschie, Schiebroek, Hillegersberg en IJsselmonde, alsmede deelen van de gemeenten Rozenburg, Berkel en Rodenrijs, Kethel en Spaland, Capelle aan den IJssel en Barendrecht, aan de gemeente Rotterdam toe te voegen, zijn bekend. Wie geen vreemdeling in Jeruzalem is, zal ook weten, dat hiermede een oude wensch van Rotterdam ten deele in vervulling is gegaan; echter niet ten volle, aangezien binnen de grootere eenheid, welke men gehoopt had tot stand te zien komen, Schiedam en Vlaardingen bestuursrechtelijk zelfstandig zijn gebleven en ook voortaan haar eigen weg kunnen gaan.

Wordt met deze samenvoeging in financieel opzicht voordeel verkregen? Op deze vraag kan in het kort worden geantwoord, dat, indien en voor zoover Rotterdam indertijd door schoone financieele perspectieven werd verlokkt — hetgeen niet het geval is geweest —, deze toch reeds lang vóór 1 Augustus 1941, datum van het intreden van den nieuwen toestand, zouden zijn verdwenen. Dit vereischt natuurlijk nadere toelichting.

De financieele gevolgen in vroegere jaren.

Uitbreiding van gemeentelijk gebied is tot 1929 veelal gezien als een financieele aangelegenheid. Zij werd voor een grooter of kleiner deel nagestreefd, niet alleen om het aantal contribuabelen in de belastingen te vergrootten, maar vooral ook om de gemiddelde kwaliteit van het belastingbetalende publiek te verhoogen.

Ook kwam het voor, dat men, terwille van een harmonische verzorging van een bepaald interlocaal belang, tot annexatie van een arme gemeente overging, en tegelijk een stuk van een rijke gemeente claimde, teneinde voor de te verwachten financieele nadeelen de noodige compensatie te kunnen genieten. Een typisch voorbeeld hiervan is Haarlem, bij de annexatie van Schoten en deelen van Bloemendaal en Heemstede in 1927. Voor het aantrekken van gebieden met een grooteren welstand kon veelal een goede grond worden aangegeven, omdat het duidelijk aanwijsbaar was, dat beter gesitueerden hun woonplaats naar buiten hadden overgebracht om de hooge stadsbelasting te ontgaan. Deze lieden bleven profiteeren van de kosten, die de centrale gemeente had gemaakt en nog zou maken om den bloei van het economische en cultureele verkeer zooveel mogelijk te bevorderen. Slechts voor een gedeelte konden vóór 1929 de centrale gemeenten deze belastingvlucht achterhalen door middel van de destijds bestaande forensenbelasting, die het mogelijk maakte 2/3 te innen van het bedrag, dat bij het wonen binnen de werkgemeente geheven zou kunnen worden. Tegen deze vordering werden de belastingschuldigen eenigermate in bescherming genomen door de bepaling, dat zij in hun woonplaats ook slechts 2/3 van den normalen aanslag behoeften te betalen. In zeer veel gevallen bleef echter de som van 2/3 van den hoogen en 2/3 van den lagen aanslag beneden het volle bedrag, dat aan de werktevens woon-gemeente zou moeten zijn betaald. Aldus werd het verlangen om „buiten” te wonen gesterkt en bleef voor de werkgemeenten de zucht bestaan om het „buiten” binnen te halen.

Na 1929 is hierin verandering gekomen. Op grond van een in dat jaar aangenomen wet, werd namelijk met ingang van 1931 een gemeentefonds ingesteld met een tweeledig doel: enerzijds werd beoogd de ontoereikende uitkeering van het Rijk aan elke gemeente afzonderlijk te vervangen door een ruimere afdracht aan de totaliteit van de gemeenten, anderzijds de verschillen in de plaatselijke belastingen te egaliseeren. Dit tweeledige doel werd bereikt door een fonds te vormen, waarin de opbrengst van 50 opcenten op de vermogensbelasting en een in alle gemeenten op dezelfde wijze geheven gemeente-

fondsbelasting werd gestort. Eventuele tekorten zouden uit 's Rijks kas worden voorgeschoten en zijn achteraf à fonds perdu door het Rijk bijgepast. Deze pot, waaraan sinds enkele jaren ook nog andere middelen toevoelen, wordt jaarlijks naar vaste grondslagen voor de volle 100 pCt. onder de gemeenten verdeeld. Tegelijk met de invoering van de gemeentefondsbelasting werd de werksforensenbelasting afgeschaft¹⁾.

Door de uniforme heffing en de nieuwe middelen, die de arme gemeenten ontvingen, werd een gelijkmatiger toestand verkregen. Toch bleef er nog verschil. Want iedere gemeente kon op haar gebied tot 75 opcenten op de hoofdsom der gemeentefondsbelasting heffen, welk aantal zelfs op 100 kon worden gesteld, indien ook andere belastingen tot een bij de wet aangegeven hoogte waren opgevoerd.

In de afgelopen jaren, die zich kenmerkten door werkloosheid, moesten de „werk”-gemeenten steeds meer van deze mogelijkheid tot verzwarening van plaatselijke belastingen gebruik maken. De gemeenten, die tegen het plafond kwamen te zitten, hielden een tekort op de begroting; de andere, die een fase later en ook in mindere mate den invloed van de tijdsomstandigheden ondervonden, moesten het aantal opcenten ook langzamerhand opvoeren. Aldus werd op hooger niveau een grootere gelijkheid in belastingdruk bereikt. Daar de werkgemeenten nog met tekorten kampten, werd vervolgens naar een middel tot nivelleering van de uitgaven gezocht. Dit doel werd nagestreefd door de instelling in 1935 van het werkloosheidssubsidiefonds, waarin het Rijk een bijdrage stortte, die lager was dan de som, welke het nog in 1933 aan bijdragen in de werkloosheidslasten aan alle gemeenten tezamen had uitgekeerd²⁾ en waaraan werd toegevoegd de opbrengst van een aantal aan de gemeenten onttrokken middelen ten bedrage van in totaal 25 pCt. van haar belastingcapaciteit. In totaal zou uit dit fonds f 100 miljoen per jaar onder de gemeenten worden verdeeld, in dier voege, dat zij ieder een zeker percentage zouden ontvangen van de als werkloosheidslasten erkende uitgaven. Hierop werden tal van correcties aangebracht, die thans niet ter zake doen. Het feit, dat ten behoeve van het werkloosheidssubsidiefonds in alle gemeenten 1/4 van de belastingcapaciteit werd gebruikt, heeft uiteraard hiermede tot een verdere egaliseering van den belastingdruk geleid. Door de ten aanzien van de gemeenten, die tevoren het „plafond” nog niet hadden bereikt, cumuleerende werking van de eerder genoemde maatregelen zijn de verschillen in belastingdruk nog verder verminderd en wel in die mate, dat samenvoeging van gemeenten eigenlijk niet meer door een streven naar fiscaal voordeel kan worden ingegeven.

Belastingdruk in Rotterdam en de randgemeenten.

Hoe staat het nu met den belastingdruk in de bij Rotterdam gevoegde gebieden? In alle gemeenten werden 100 opcenten op de hoofdsom der gemeentefondsbelasting geheven, waarvan 75 aan haar en 25 aan het landelijke werkloosheidssubsidiefonds ten goede kwamen. In alle gemeenten bedroeg het aantal opcenten op de grondbelasting (gebouwd) 80 en (ongebouwd) 20. Aan opcenten op de

¹⁾ In 1938 is er nog sprake van geweest noodlijdende gemeenten de bevoegdheid te geven een eigen inkomstenbelasting met dubbele forensenbelasting te heffen (E.-S. B. van 21 December 1938, no. 1199), doch aan deze plannen is geen uitvoering gegeven.

Voor een betere verdeling van de opbrengst van de gemeentelijke belastingen over de woon- en werkgemeenten, wordt verwezen naar het artikel van Prof. Dr. N. J. Polak in E.-S. B. van 27 October 1937, no. 1139.

²⁾ In 1934 werden de Rijksbijdragen drastisch verlaagd, nl. van f 75 miljoen tot f 46 miljoen; de aldus bij de gemeenten ontstane tekorten werden „uitgestooten” (zie E.-S. B. van 13 December 1933, no. 937).

personeele belasting werden geheven in Rotterdam 133-200, in Barendrecht 150, in Hillegersberg 165-225, in Overschie, Schiebroek, IJsselmonde, Berkel en Rodenrijs, Kethel en Spaland, Rozenburg en Capelle a. d. IJssel 200. Rotterdam schijnt in deze opsomming een lagere belasting te vragen, doch hier moet in aanmerking worden genomen, dat de gemeente Rotterdam feitelijk in de eerste klasse van heffing behoort te staan, terwijl zij, ter verkrijging van een hogere opbrengst, met een plaatsing in de tweede klasse genoegen heeft genomen; daardoor drukken ook de opcenten zwaarder en wel in die mate, dat practisch een gemiddelde van 200 wordt betaald.

Samenvattend mag men dus stellen, dat, zoowel te Rotterdam als in de toegevoegde gemeenten, de belastingen tot het wettelijke maximum zijn opgevoerd. Wel zijn er nog verschillen in de straatbelasting, hondenbelasting e.d., en ook wordt in Rotterdam en Overschie een zakelijke belasting op het bedrijf geheven³⁾, doch deze oneffenheden zijn voor het hier besproken onderwerp van geen belang.

Op het oogenblik is de geheele kwestie nog gecompliceerder dan vroeger, omdat bij de invoering van de nieuwe inkomstenbelasting de gemeentefondsbelasting is opgeheven, zoodat de gemeenten toch geen opcenten kunnen heffen. Verwacht mag worden, dat zij, en dus ook de vergrootte gemeente Rotterdam, evenals dit over 1941 het geval is geweest, op compenseerende middelen zullen mogen blijven rekenen, doch deze nieuwe uitkeering uit de Rijksmiddelen zal vermoedelijk niet meer haten geven dan in feite worden gederfd. Ook in dit opzicht komt er door de annexatie dus in den toestand geen verandering.

Tegenover hogere ontvangsten staan hogere uitgaven.

Nu blijft het natuurlijk een feit, dat het nieuwe Rotterdam, wegens de toeneming van het aantal inwoners, hogere ontvangsten zal hebben; de uitkeering uit het gemeentefonds zal stijgen; de opbrengst van de in de samengesmolten gebieden geheven andere belastingen komt haar ten goede, terwijl zij ook een hooger bedrag aan compensatie wegens het vervallen van de opcenten op de hoofdsom van de gemeentefondsbelasting zal genieten. Maar daar staan uitgaven tegenover. In Overschie waren de ontvangsten nog niet geheel voldoende om de uitgaven te dekken, zoodat een beroep op reserves moest worden gedaan. Schiebroek had voor 1941 een sluitende begrooting opgesteld, doch heeft nog tekorten van vorige dienstjaren. Hillegersberg en IJsselmonde hebben aanvankelijk voor 1941 nadeelige saldi moeten ramen van resp. f 199.000.— en f 10.200.—, welke bedragen in den loop van dit jaar wellicht nog eenige vermindering zullen ondergaan. Voor de gedeeltelijk geannexeerde gebieden geldt mutatis mutandis hetzelfde.

Natuurlijk worden eenige besparingen verkregen door samensmelting van diensten met die van de gemeente Rotterdam. Doch ook deze medaille heeft een keerzijde. Gewoonlijk ziet men nl., dat de eischen van de nieuwe ingezetenen hooger worden gesteld. Alleen voor het middelbaar onderwijs zal dat voorshands niet tot hogere kosten leiden, omdat reeds een regeling bestond, volgens welke de buitengemeenten uit haar algemeene middelen het tekort op de betaalde schoolgelden suppleerden. Maar wat betreft bestrating, bewaking, verlichting, enz., zullen zij gaarne bemerken, dat zij als eerste klasse ingezetenen in het groote geheel worden aanvaard. Dr. Simons komt in Economisch-Statistische Berichten van 5 Februari 1941 tot dezelfde conclusie ten aanzien van de vereeniging van gemeenten, die wegens samengroeiing onder één bestuur worden gebracht. Slechts voor heel kleine gemeenten is door bijeenvoeging eenig geldelijk voordeel te ver-

³⁾ Deze verschillen blijven ook na de annexatie van kracht, zoolang de gemeente Rotterdam niet tot wijziging besluit.

wachten. In het voorbeeld van Rotterdam zijn het juist de bijzondere omstandigheden, welke hogere uitgaven zullen eischen om het nieuwe grondgebied zoo spoedig mogelijk met het oude te versmelten.

De schuldenlast.

De over te nemen schuldenlast is niet hoog, in totaal niet meer dan f 10.000.000 op een totaal van rond 57000 nieuwe ingezetenen. Rotterdam zelf had volgens de laatst gepubliceerde gegevens op 1 Januari 1941 een geconsolideerde schuld van rond f 366.000.000 bij een inwonertal van 590.000.

Om te voorkomen, dat men uit deze verhouding in getallen de veelvoorkomende, doch niettemin onjuiste conclusie trekt, dat uit den schuldenlast per hoofd der bevolking blijkt, dat kleine gemeenten een zuiver beheer voeren dan groote, wijs ik er op, dat het volkmen in den aard der dingen ligt, dat groote gemeenten niet alleen in absoluten, maar ook in relatieven zin hogere schulden hebben dan kleine. Dit duidt niet op spijlucht van de groote gemeenten, maar op doelmatigheid in besteding van geleend geld, dat voor een belangrijk deel werd opgenomen ten behoeve van bedrijven, die hun producten in wijden omtrek leveren. De buitengemeenten hebben terecht van de Rotterdamsche economische bedrijven gebruik gemaakt. Van haar kant heeft Rotterdam door een doelbewuste tarievenpolitiek deze samenwerking vergemakkelijkt. Ook in dit opzicht zal er weinig veranderen. Voorts valt er aan te denken, dat ongeveer $\frac{1}{3}$ van de schuld van Rotterdam ten behoeve van de haven is geïnvesteerd; hier-tegenover staan bezittingen, die in normale tijden redelijke inkomsten oplegen te geven.

Slotopmerking.

Hierboven is de annexatie meer in het bijzonder uit financieel oogpunt gezien. Rotterdam heeft vroeger bij haar desbetreffende plannen geen financieel voordeel nagestreefd; haar ging het toen uitsluitend om havenbelangen en om het behoud van natuurschoon aan haar grenzen. Mocht al eenig voordeel uit belastingen zijn berekend, dan was dat toch bijzaak. Van de gebieds-uitbreiding heeft zij geen nieuwe perspectieven op financieel gebied verwacht, zoodat zij in dit opzicht geen teleurstelling ondervindt.

J. HASPER.

GEVOLGEN DER TECHNISCHE ONTWIKKELING IN DE VERENIGDE STATEN.

Het onderzoek van Spurgeon Bell over „Productivity, Wages and National Income”, waarvoor wij in de E.-S. B. van 6 Augustus jl. de aandacht vroegen, had niet tot rechtstreeks doel, de door ons besproken compensatie van de rationalisatiewerkloosheid na te gaan, maar was in hoofdzaak ingesteld, om de stijging der arbeidsproductiviteit in de laatste jaren te onderzoeken, en verder om vast te stellen, hoe de voordelen, die uit de stijging der arbeidsprestatie voortvloeiden, verdeeld waren over arbeiders, kapitaal en verbruikers.

„Wie had het voordeel uit de stijgende productiviteit en de kostprijsverlaging? Ging het naar de aandeelhouders der ondernemingen in de vorm van hogere dividenden? Ging het naar de arbeiders in de vorm van hogere lonen? Kreeg het publiek, dat het product koopt, het voordeel, doordat het meer goederen voor zijn dollar ontving?”

Den ondernemer immers moge bij het invoeren zijner „nueu Kombinationen” (Schumpeter) in de eerste plaats vergroting der winstmarge voor ogen staan, maar wil de rationalisatie een voor de gemeenschap nuttig effect hebben, dan is het nodig, dat niet alleen het kapitaal, maar zo mogelijk alle producenten, en bovendien de consumenten, in de voordelen der nieuwe bedrijfsmethoden hun aandeel hebben.

De Economische Conferentie van 1927 — waaraan wij gaarne herinneren, omdat haar uitspraken de neerslag vormen van een internationale communis opinio van dat

ogenblik — zag dan ook in rozig verschiet, dat de algemene en verstandig geleide rationalisatie zou brengen:

- „1. à la collectivité une stabilité accrue et un niveau plus élevé des conditions de l'existence;
2. aux consommateurs des prix plus bas et des produits plus soigneusement adaptés à la généralité des besoins;
3. aux diverses catégories des producteurs des rémunérations plus larges et plus sûres à répartir équitablement entre eux.”

Als dit door „une application judicieuse et continue” der rationalisatie kan worden tot stand gebracht, wordt werkelijk het algemeen welzijn bevorderd. Want het doel der economische werkzaamheid, de voorziening in de stoffelijke behoeften der mensheid, wordt dan op meer volkomen wijze bereikt.

Lonen der arbeiders en werkgelegenheid.

Wij gaven in ons artikel van 6 Augustus de cijfers van Spurgeon Bell over arbeidsprestatie, productie en man-uren. Hoe is echter de bezetting der bedrijven geweest? En welke tekening is er in de looncijfers? Hiervan geeft, voorzover de industrie betreft, het volgende staatje een beeld:

	Industrie.		Gehele periode
	Van 1923-24 tot 1928-29	Van 1928-29 tot 1936-37	
Prestatie	+ 25	+ 20	+ 50
Productie	+ 27	— 1,4	+ 25
Man-uren	+ 1,8	— 18	— 16
Aant. werknemers	+ 2,8	+ 0,8	+ 3,5
Uurlonen	+ 6	+ 7	+ 13
Weeklonen	+ 4,7	— 13	— 9
Weeklonen (reële)	+ 5	+ 0,9	+ 6

In de periode van welvaart stijgt de totale productie iets meer dan de productiviteit: er is dus een kleine toename van het aantal man-uren en een iets grotere van het aantal werknemers.

De uurlonen stijgen met 6 pCt., vallen dan sterk omlaag in de eerste periode van de depressie, om daarna zozeer te stijgen, dat over de gehele tweede periode een nieuwe stijging van 7 pCt. en over de beide periodes tezamen een stijging van 13 pCt. valt te constateren.

Het loon *als kostenfactor* is dus, ondanks de inzinking in de eerste depressie-jaren, over de gehele periode met gemiddeld 1 pCt. per jaar gestegen.

Hoe heeft zich nu echter het loon gedragen *als inkomen*?

De weeklonen zijn in de periode van hoogconjunctuur minder gestegen dan de uurlonen. Van de fenomenale stijging der arbeidsprestaties, met 25 pCt. over 5 jaar, heeft de arbeider in zijn loonzakje niets gemerkt.

Wagemann heeft trouwens reeds voor enige jaren in zijn boek „Zwischenbilanz der Krisenpolitik” gewezen op „die fatale Schere zwischen dem Index der Industrieproduktion und der Lohnsumme der industriellen Arbeiter”.

Uiteraard is een depressie niet bevorderlijk aan de hoogte der weeklonen. Wat er nog aan stijging in de periode van hoogconjunctuur geweest was, werd nu door de daling opgeslokt, zodat in de 13 jaren tussen 1923-24 en 1936-37 de weeklonen, in dollars gemeten, met 9 pCt. *achteruit* gingen.

Daarentegen stegen, in reële eenheden gemeten, de weeklonen nog iets en kwamen zij 6 pCt. hoger dan in 1923-24.

Spurgeon Bell tekent hierbij aan, dat de kosten van levensonderhoud rond 14 pCt. daalden en dat practisch de hele daling hierin na 1929 kwam ¹⁾.

Zien wij nu naar de cijfers voor mijnbouw, spoorwegen en electriciteitsbedrijven:

¹⁾ De cijfers van de National Industrial Conference Board zijn, volgens de staatjes van De Nederlandsche Conjunctuur, voor de jaren 1929-37 (1923 = 100): 100, 97, 87, 78, 75, 79, 83, 85, 88.

Mijnbouw.

	Van 1923-24 tot 1928-29	Van 1928-29 tot 1936-37	Gehele periode
	Prestatie	+ 32	+ 43
Productie	+ 16	— 3,7	+ 12
Man-uren	— 13	— 33	— 41
Aant. werknemers	— 6	— 9	— 14
Uurlonen	— 9	+ 11	+ 1,7
Weeklonen	— 16	— 17	— 30
Weeklonen (reële)	— 15	— 4,2	— 19

De geweldige stijging der arbeidsproductiviteit in de mijnbouw — 89 pCt. in 13 jaren — had voor de arbeiders al weinig bevredigende gevolgen.

De gehele prestatie-stijging werkte zich in het nadeel der arbeiders uit: over de gehele periode 41 pCt. daling van het aantal man-uren, 14 pCt. van dat der tewerkgestelde mijnwerkers, voortdurende achteruitgang in de lonen, zodat zelfs in de depressieperiode de daling in de kosten van levensonderhoud, gepaard gaande met een verhoging der uurlonen, nog tot resultaat heeft, dat niet alleen de nominale, maar ook de reële weeklonen dalen, en wel met niet minder dan 19 pCt.!

Spoorwegen.

	Van 1923-24 tot 1928-29	Van 1928-29 tot 1936-37	Gehele periode
	Prestatie	+ 16	+ 24
Productie	+ 5	— 21	— 17
Man-uren	— 10	— 36	— 42
Aant. werknemers	— 9	— 33	— 39
Uurlonen	+ 6	+ 6	+ 13
Weeklonen	+ 6	+ 1	+ 7
Weeklonen (reële)	+ 6	+ 17	+ 24

Hier liggen de feiten iets anders. De stijging der prestatie heeft geen loondaling tengevolge, maar vermindering van het aantal werknemers, een vermindering, die over de onderzochte 13 jaren niet minder dan 39 pCt. bedraagt.

Electriciteitsbedrijven.

	Van 1923-24 tot 1928-29	Van 1928-29 tot 1936-37	Gehele periode
	Prestatie	+ 31	+ 61
Productie	+ 71	+ 41	+ 141
Man-uren	+ 31	— 12	+ 14
Aant. werknemers	+ 41	— 3,7	+ 36
Uurlonen	+ 8	+ 21	+ 30
Weeklonen	— 0,7	+ 10	+ 9
Weeklonen (reële)	— 0,4	+ 28	+ 27

In de periode van hoogconjunctuur is, bij een toename van het aantal arbeiders met 41 pCt., bij een stijgende prestatie en een nog sterker stijgende productie, wel een stijging van de uurlonen met 8 pCt., maar nog een daling, zij het dan een kleine, van de nominale en reële weeklonen te constateren.

Pas in de depressie, als prestatie en productie belangrijk blijven stijgen, valt bij een dalend aantal man-uren en werknemers een vrij belangrijke nieuwe stijging der uurlonen, een stijging der nominale weeklonen met 10 pCt. en der reële weeklonen met 28 pCt. waar te nemen.

Resultaten voor de arbeiders.

„De klaarblijkelijke verwachting was, dat een groot deel van de winsten rechtstreeks aan de arbeiders ten goede zou komen. Maar het aantal gewerkte man-uren daalde zozeer, dat de arbeiders in totaal minder geld ontvingen dan tevoren. In sommige gevallen ontvingen de arbeiders, die werk hadden, meer, maar in andere gevallen ontvingen zelfs deze betrekkelijk fortuinlijke arbeiders minder, tengevolge van de verkorting van de werkweek, die voor meer arbeiders plaats maakte”.

De „winst” der arbeiders bestond dus alleen in vrije tijd. Spurgeon Bell berekent die winst op \$ 1.086 miljoen in de industrie, \$ 150 miljoen in de spoorwegen en \$ 50 miljoen in de electriciteitsbedrijven. De gegevens over

de mijnbouw zijn te onvoldoende, om dergelijke schattingen mogelijk te maken.

Die winst in vrije tijd is er maar een van een zeer twijfelachtige soort. Maar ook als wij deze cijfers „at their face-value” aanvaardden, dan moeten wij toch opmerken, dat er verliezen tegenover staan, die niet in dollars uitgedrukt kunnen worden, maar daarom niet minder reëel zijn.

Daar is op de eerste plaats de versnelling van het arbeidsrhythme door het verhoogde tempo der machine, door het invoeren van nieuwe systemen van loonbepaling, door scherpere en meer gedetailleerde aanwijzingen en controle.

De spierarbeid, die de arbeider te verrichten heeft, wordt minder: in de periode 1923-29 steeg het aantal P.K., dat de arbeider in de Verenigde Staten „at his elbow” had, van 3,8 tot 4,83. Maar de mens bestaat niet uit spieren alléén.

De grotere snelheid van reactie, die in vele gevallen door machine of conveyer bepaald wordt, de grotere oplettendheid, die van den arbeider geëist wordt, de eentonigheid der eindeloze herhaling, die meestal de arbeidsvreugde doodt, vormen zware psychische belastingen.

En dan niet te vergeten de bestaansonzekerheid, die er niet minder op is geworden.

Het zijn niet alleen de crises, die de arbeidsplaats van den arbeider bedreigen, maar voortdurend staat hij bloot aan de dreiging, het slachtoffer te worden van nieuwe methoden of beneden een hoog opgevoerd prestatie-minimum te zakken en uitgeschakeld te worden.

Winst voor de arbeiders ligt er in deze ontwikkeling niet.

Kapitaal.

Het totale kapitaal, dat geïnvesteerd was in industrie, spoorwegen en electriciteitsbedrijven, zag de jaarlijkse opbrengsten in de vorm van rente, pacht, dividenden en onverdeelde winsten van 6,4 pCt. in 1923-24 dalen tot 5,6 pCt. in 1936-37.

„Deze achteruitgang is natuurlijk niet het gevolg van de stijging der productiviteit. Zonder die stijging zou de achteruitgang nog veel groter geweest zijn.”

Als Spurgeon Bell zegt, dat het jaarlijks kapitaalrendement in 1936-37, vergeleken met 1923-24, 7,7 pCt. gedaald was en die daling \$ 392 miljoen dollar bedroeg²⁾, dan geeft dit natuurlijk een zeer onvolledig beeld, zoals altijd het geval is, wanneer men alleen twee jaren vergelijkt en abstraheert van wat er tussen ligt. Ter illustratie de koersen van 350 industriële aandelen van 1929 tot 1937 (1926 = 100) : 189, 141, 87, 46, 66, 81, 91, 127, 131.

Kapitaal zowel als Arbeid verloren dus, omdat de productie niet evenredig steeg met de stijging der arbeidsproductiviteit.

Verbruikers.

De verbruikers kunnen een beter resultaat boeken.

Zij betaalden aan het eind van de periode, dus in 1936-37, belangrijk minder dan in 1923-24 en spaarden op de prijs van producten der industrie \$ 5.055 miljoen, op het spoorwegvervoer \$ 556 miljoen en op elektrische stroom \$ 463 miljoen.

Deze winsten voor de verbruikers zijn zeer belangrijk, maar als Spurgeon Bell van deze prijsverlagingen zegt, dat zij zijn „made possible by increased productivity”, moet toch de nadruk liggen op „possible”.

Wij wezen er boven immers reeds op, dat de kosten van levensonderhoud pas na 1929 zijn gaan dalen. En al zijn de kosten van levensonderhoud niet identiek met de bovengenoemde totaalcijfers, het is een feit, dat de prijsdaling pas laat heeft ingezet: de prijsdaling, die mogelijk gemaakt was door de stijging der arbeidsprestatie, welke het gevolg was ener energiek doorgevoerde rationalisatie van de twintiger jaren af, die prijsdaling is niet gekomen in de hoogconjunctuur, evenmin als toen

²⁾ De wijze van berekening dezer cijfers is in de samenvatting, waaraan wij ze ontleenen, niet vermeld.

de lonen gestegen zijn. De grote massa kreeg, noch als arbeider, noch als verbruiker, een aandeel in de grotere winst, die uit het toepassen der nieuwe combinaties had kunnen voortvloeien.

Conclusies.

Spurgeon Bell komt tot de conclusie: „Het meest in het oog springende feit uit de bovenstaande analyse is, dat men er in de meeste gevallen niet in geslaagd is de productie in overeenstemming met de stijging der arbeidsproductiviteit te doen stijgen. Tengevolge van gedeeltelijke benutting der capaciteit van de fabrieken en onvoldoende bezetting zijn de potentiële voordelen van gestegen efficiency en productie niet ten volle gerealiseerd, noch door de arbeiders, noch door het kapitaal, noch door de verbruikers.”

Hij houdt ten slotte een betoog ten gunste van het benutten der voordelen, die uit de arbeidsproductiviteit voortvloeien, ten gunste van een algemene verlaging der verkoopprijzen, die z.i. de beste resultaten voor de gemeenschap zou afwerpen.

Wij zouden daarbij willen opmerken, dat bij de verdeling van de voordelen er op de eerste plaats uit een oogpunt van rechtvaardigheid voor gezorgd dient te worden, dat een deel van die voordelen benut wordt voor de arbeiders, niet alleen in de vorm van hogere lonen en/of vrije tijd, maar ook door het scheppen van een tegenwicht tegen de hogere psychische belasting, die uit de rationalisatie-maatregelen voortvloeit, door het erkennen van de belangrijke diensten, die de arbeider niet alleen aan de gemeenschap in het algemeen, maar met name aan de bedrijfsgemeenschap verricht, en door het scheppen dus van een rechtspositie voor den arbeider in het kader van het bedrijf.

Ook zouden wij er op willen wijzen, dat uit het onderzoek nog eens duidelijk is gebleken, dat in het grote economische gebied der Verenigde Staten noch de prijsdaling, noch de loonsverhoging, al waren zij dan door de rationalisatie mogelijk gemaakt, automatisch zijn gevolgd. Toen beide door de crisis afgedwongen werden, bleken zij wel mogelijk te zijn en voor het kapitaal nog een behoorlijk rendement van 5,6 pCt. over te laten.

Wil men dus, dat de economische voordelen van hogere arbeidsproductiviteit voor de gemeenschap het hoogste nut opleveren, dan zal het niet voldoende zijn, de gunstige gevolgen van prijsverlaging, die via stijgend verbruik tot grotere tewerkstelling leidt, als axioma te verkondigen. Dat is dan wel een heel aardige methode van „selling ideas”, maar er is dan weinig „truth” in deze „advertising”. Ook dit doel wordt alleen bereikt, als men er bewust naar streeft.

De rationalisatie moet zich niet beperken tot de onderneming, maar zij moet ook in het complex van ondernemingen, in het bedrijfsleven, zij moet in het hele economisch leven verwezenlijkt worden. Zij zal iedere volkshuishouding moeten leiden en de samenwerking der volkeren. Maar zij zal dan een rationalisatie moeten zijn, die niet haar wijsheid uitput in conveyer en stopwatch, in een rücksichtslos opjagen van de arbeidsproductiviteit, alleen geleid door wat Dante „Pluto, il gran nemico” noemt, maar een werkelijke rationalisatie, die naar de normen der rede de gezonde en juiste orde der economische werkzaamheid herstelt, door haar ondergeschikt te maken aan het belang der gemeenschap. P. J. S. SERRARENS

BIJDRAGEN EN RENTELOOZE VOORSCHOTTEN VOOR WONINGBOUW.

De nieuwe regelingen voor de subsidieering van den woningbouw in verband met de gestegen bouwkosten, waarop in ons vorige artikel¹⁾ werd gedoeld, zijn vervat

¹⁾ „Bijdrageregelingen voor woningbouw”, Economisch-Statistische Berichten van 10 September jl.

in circulaire No. 9225 M/afd. Volkshuisvesting van den Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandsche Zaken, en in de Hypotheekregeling 1941, No. 9225 M/Hyp., beide gepubliceerd op 27 Augustus 1941.

De tot dusver bestaande vormen van steunverleening.

De circulaire betreffende de bijdragen voor den woningbouw vangt aan met een opsomming van de gevallen, waarin de Staat voor den eigenlijken woningwetbouw geldelijken steun verleent. Deze gevallen zijn de volgende:

A. *voorschotten* voor den bouw van eenvoudige arbeiderswoningen ter verruiming van de woningmarkt in de gevallen, waarin de particuliere bouwnijverheid niet in de behoefte aan dergelijke woningen voorziet;

B. *voorschotten* voor den bouw van huurwoningen, gepaard met krotopruijing, in welk geval die voorschotten zoo noodig gepaard kunnen gaan met een *jaarlijksche bijdrage* in het exploitatie-tekort van maximaal f 50 per woning (voor groote gezinnen f 75);

C. *voorschotten* voor den bouw van zgn. „eigen woningen ten plattelande”, gepaard met krotopruijing, ingevolge de circulaire van 25 Juli 1927, met de mogelijkheid van een *bijdrage à fonds perdu* van maximaal f 600 (voor groote gezinnen f 900);

D. *voorschotten* ter noodzakelijke verbetering van eigen woningen ten plattelande, ingevolge de circulaire van 7 Juni 1928, met de mogelijkheid van een *bijdrage à fonds perdu* van maximaal f 400 (voor groote gezinnen f 600).

In de *bijdragen*, hetzij deze jaarlijksche, dan wel *bijdragen à fonds perdu* zijn, participeeren Rijk en Gemeente ieder voor de helft. Bijdragen worden slechts verstrekt, indien het geval van krotopruijing zich voordoet (gevallen B en C), of indien de doelstelling is, te voorkomen, dat een woning tot krot verval (geval D). Geen bijdrage wordt verstrekt in het geval sub A genoemd, dat wil zeggen, in geval van nieuwbouw, niet gepaard gaande met krotopruijing.

De nieuwe vorm der bijdragen krachtens de circulaire No. 9225 M Afd. Volkshuisvesting.

De circulaire wijst vervolgens op het feit, dat de bouwkosten in sterke mate zijn gestegen, zoodat het onder de huidige omstandigheden in vele gevallen onmogelijk is geworden met de in redelijkheid te bedingen huren tot een sluitende exploitatierekening te komen. Echter niet alleen de stijging van de bouwkosten is oorzaak van de tegenwoordige moeilijkheden. Ook voordat die stijging had plaats gehad — de circulaire vraagt hiervoor terecht de aandacht — was het in verband met den plaatselijken loonstandaard hier en daar reeds uiterst moeilijk, zoo niet onmogelijk, den bouw of de verbetering van een woning tot stand te brengen, omdat de exploitatie niet sluitend kon worden gemaakt.

Het moet dus noodzakelijk worden geacht, op ruimere schaal dan, tot dusverre tot het verlenen van bijdragen over te gaan. Met name kan in deze bijzondere tijdsomstandigheden het verlenen van een bijdrage niet meer gebonden blijven aan den complementairen eisch van krotopruijing.

Er is behoefte aan een voor de huidige tijdsomstandigheden *nieuwe* bijdrage, die, tijdelijk, het beginsel doorbreekt, dat bijdrage-verleening slechts mogelijk is, indien de nieuwbouw gepaard gaat met krotopruijing. Voor den bouw van eenvoudige woningen ter verruiming van de woningmarkt wordt derhalve thans boven de bestaande voorschotmogelijkheid een jaarlijksche bijdrage in uitzicht gesteld, die in normale gevallen voor bouw op het platteland f 75 per woning en voor bouw elders f 50 per woning bedraagt. Indien de woningen bestemd zijn voor groote gezinnen, worden deze bijdragen met f 25 verhoogd, en bedragen zij dus respectievelijk f 100 en f 75 per jaar.

Het feit, dat de bijdrage op het platteland hooger is dan in de steden, schijnt op het eerste gezicht niet geheel

rationeel. In de steden toch zijn de bouwkosten hooger dan op het platteland, terwijl ook de grondprijzen belangrijk hooger plegen te zijn. Weliswaar is in de steden ook de draagkracht der bewoners hooger, doch hier staat weer tegenover, dat verschillende exploitatielasten in de steden een ontstellend niveau hebben bereikt.

De ervaring heeft echter geleerd, dat, ondanks de hooge stedelijke huren, toch de moeilijkheden op het platteland het grootst zijn. Juist daar was het reeds vóór 1939 uiterst moeilijk, woningen te bouwen voor de minst betaalde groepen landarbeiders. Deze gebieden heeft de opsteller van de circulaire op het oog als hij constateert, dat ook reeds vóór de huidige prijsstijging „in verband met den plaatselijken loonstandaard een enkele maal zelfs bouw of verbetering achterwege moest blijven wegens de onmogelijkheid om de exploitatie met een bijdrage van voldoende grootte te steunen.”

De gemaakte onderscheiding tusschen stad en platteland heeft dus een redelijken grond. Het verschil in bijdrage van f 25 per jaar is te beschouwen als een extra-steun in de groote moeilijkheden, welke de volkshuisvesting op het platteland de laatste jaren bood.

De bijdragen gelden in de eerste plaats den woningwetbouw ter verruiming van de woningmarkt. De bijdragen kunnen echter worden gecombineerd met de krotopruijingsbijdragen, echter slechts in zooverre als noodig is om, in verband met de draagkracht van de gegadigden, tot een sluitende exploitatie te komen.

Voor den bouw van huurwoningen voor krotopruijing (geval B), die zoowel in stedelijke gemeenten als op het platteland kan plaats vinden, wordt de nieuwe bijdrage toegevoegd aan de krotopruijingsbijdrage.

Voor den bouw van eigen woningen voor krotopruijing (geval C), die alleen voor het platteland is bedoeld, kan boven de bijdrage ineens van f 600 of f 900 een jaarlijksche bouwkostenbijdrage worden verleend van f 75 (voor groote gezinnen f 100).

Voor de verbetering van woningen (geval D) kan boven de bijdrage ineens van f 400 of f 600 een bijdrage van f 40 (voor groote gezinnen f 50) worden verleend.

De bouwkosten zullen voor $\frac{3}{4}$ door het Rijk en voor $\frac{1}{4}$ door de gemeente worden gedragen. Met behulp van deze bijdragen zullen de financieele moeilijkheden, die zich voordoen bij den bouw of de verbetering van *zeer eenvoudige* arbeiderswoningen, welke gebouwd zullen worden door vereenigingen en gemeenten met voorschot ingevolge de woningwet, moeten worden ondervangen.

De Hypotheekregeling 1941.

De bouw van *eenigszins ruimere* arbeiderswoningen wordt verwacht van de particuliere bouwnijverheid. Ter bevordering van dezen bouw is de Hypotheekregeling 1941 vastgesteld. Deze regeling, die feitelijk een herziening is van de Hypotheekregeling 1940 — met dien verstande, dat de regeling 1940, die ook op den Wederopbouw betrekking had, door den Algemeen Gemachtigde was vastgesteld, terwijl de regeling 1941, die zich beperkt tot de normale woningvoorziening, is uitgevaardigd door de Secretarissen-Generaal van Binnenlandsche Zaken en van Financiën — moet worden bezien in verband met de bijdragenregeling voor den woningbouw. Beide regelingen moeten naast elkaar en in nauw verband werken.

De hypotheekregeling opent de mogelijkheid, welke reeds in de regeling 1940 was vervat, om aan particulieren hypotheeken te verlenen tegen een rente van 4 pCt. De voorschotten kunnen ten hoogste 90 pCt. van de geschatte verkoopwaarde van het onderpand bedragen.

Vóór zoover de vooruitzichten met betrekking tot de exploitatie der te bouwen woningen daartoe aanleiding geven, kan een deel van de leening renteloos worden verstrekt, en wel ten hoogste 40 pCt., met een maximum van f 2000 per woning. Hierin ligt de tegemoetkoming in de gestegen bouwkosten.

De huren worden gefixeerd op een bedrag, dat bij de

definitieve vaststelling van het voorschot wordt overeengekomen. Verhoging zal slechts mogen plaats hebben krachtens daarvoor op grond van het „Huurprijbesluit 1940” vast te stellen regelen.

De tegemoetkoming in de hooge bouwkosten.

De tegemoetkoming van de overheid in de gestegen bouwkosten bedraagt derhalve voor den gewonen woningwettbouw in stedelijke gemeenten f 50 per jaar. Worden grootere woningen gebouwd, welke speciaal bestemd zijn voor groote gezinnen, dan bedraagt de bijdrage f 75.

Voor den bouw van ruimere arbeiderswoningen door particulieren bedraagt de tegemoetkoming in de rentebetaling 4 pCt. van f 2000, d.i. f 80 per jaar.

Al deze tegemoetkomingen zijn maxima. De circulaire voor den woningwettbouw spreekt van „voor zoover noodig”, de hypotheekregeling van „voor zoover de vooruitzichten met betrekking tot de exploitatie daartoe aanleiding geven.”

Beide regelingen komen dus hierop neer, dat de overheid wensch, dat met behulp van de genoemde tegemoetkomingen een sluitende exploitatie zal worden verkregen. Na aftrek van de bijdrage moeten de volle exploitatiekosten door de huur worden gedekt.

Hierin ligt een krachtige rem tegen onnoodige stijging van de bouwkosten. Het bouwende lichaam heeft er het grootste belang bij, de bouwkosten zooveel mogelijk te beperken, omdat, wanneer de bijdrage haar maximum heeft bereikt, elke verhoging van de bouwkosten haar invloed doet gelden op de exploitatie.

Geconstateerd kan dus worden, dat de bezwaren, welke in het bijzonder aan de crisisbijdrage van 1919 eigen waren, thans zijn ondervangen. Immers, zooals in het vorige artikel werd vermeld, moet worden aangenomen, dat het destijds gevolgde bijdragenstelsel, dat alle gevolgen van prijsstijging voor rekening van de openbare kassen bracht, het bouwkostenpeil ongunstig heeft beïnvloed.

Dit zal thans niet het geval zijn. De bijdragen uit de openbare kassen zijn strikt beperkt. Van afwenteling van prijsstijgingen op de openbare kassen kan geen sprake zijn.

Verwacht mag thans worden, dat de nieuwe regelingen krachtig zullen medewerken om den woningbouw voortgang te doen vinden, althans voor zoover de materialenpositie zulks zal toelaten.

De huren, welke noodig zullen zijn om na aftrek van de bijdrage een sluitende exploitatie te verkrijgen, zullen zonder twijfel hooger moeten zijn dan die van gelijksoortige oude woningen. Immers de stijging van het kostenpeil sedert 1939 is groter dan het bedrag, dat door de bijdrage zal worden gedekt. Hierbij zal men zich echter moeten neerleggen. De tijd voor een definitieve regeling van het vraagstuk van de verhouding van de huren der oude en der nieuwe woningen is nog niet gekomen. Op den duur zal een zekere nivellering noodig zijn, waarbij aan eenige verhoging van de huren der oude woningen niet zal kunnen worden ontkomen. Thans schijnt deze nog niet mogelijk. Zoolang deze nivellering niet heeft plaats gehad, zal een verschil tusschen de huren van nieuwe en oude woningen blijven bestaan. Voor woningen met een inhoud van meer dan 275 m³, waarvoor de overheid geen enkele tegemoetkoming verleent, zal dit verschil tamelijk groot zijn. Voor de arbeiderswoningen brengt de bijdrage van de overheid dit verschil tot een redelijk bedrag terug.

Duur van de tegemoetkoming.

Omtrent den duur van de tegemoetkoming moet nog een enkele opmerking worden gemaakt. De circulaire voor den woningwettbouw laat zich hierover niet uit. Aangenomen mag dus worden, dat de bijdrage gehandhaafd zal worden, zoolang zij in verband met het algemeene huurpeil noodig zal zijn.

De Hypotheekregeling 1941 bevat wel een clause, welke verband houdt met den duur der te verlenen tege-

moetkoming. Iedere twee jaar zal nl. het rentelooze bedrag opnieuw worden vastgesteld in verband met de aanwezige exploitatiemogelijkheden. Dit wil dus zeggen, dat de mogelijkheid bestaat, dat bij een algemeene stijging van het huurpeil, waardoor de exploitatie vergemakkelijkt wordt, het rentelooze deel van het voorschot geheel of gedeeltelijk rentedragend zal worden.

Na afloop van de hypotheek, dus na 5 jaar, of eventueel na een verlengden termijn, moet definitief worden afge-rekend. Is de exploitatiemogelijkheid niet veranderd, dan mag er op worden gerekend, dat het rentelooze voorschot zal worden geroyeerd. Bij verbeterde exploitatiemogelijkheid zal het geheel of gedeeltelijk rentedragend worden gemaakt. Ten slotte zal alles afhangen van het toekomstige huurpeil. Aangenomen mag worden, dat van overheidswege zorg zal worden gedragen, dat de exploitatiemogelijkheid voor de betrokkenen zooveel mogelijk behouden blijft. Het financieel belang van de overheid eischt echter, dat ook niet *meer* wordt gedaan.

Daarom is een nauw verhand gelegd tusschen exploitatiemogelijkheid en renteloos voorschot. De betrokkenen mogen er op rekenen, dat hun belangen en die van de openbare kassen nauwgezet tegen elkaar zullen worden afgewogen.

De woningvoorziening is in dezen tijd door verschillende oorzaken uiterst moeilijk geworden. De hoop mag worden uitgesproken, dat althans de financieele moeilijkheden door de nieuwe regelingen zoo goed mogelijk zijn onder-vangen.

Dr. Ir. H. G. VAN BEUSEKOM.

HET VERBRUIK VAN VLEESCH IN NEDERLAND IN DE PERIODE 1921 TOT EN MET 1938.

In aansluiting bij enkele vorige publicaties over het verbruik van consumptiegoederen in Nederland, in het tijdvak voorafgaande aan de door den huidige oorlog veroorzaakte consumptiestorings¹⁾, volgen in dit artikel eenige berekeningen over het verbruik van vleesch in Nederland gedurende de periode 1921—'38.

Gegevens voor de bepaling van het vleeschverbruik zijn te vinden in de verslagen van het Veeartsenijkundig Staatstoezicht, waarin het aantal slachtingen, gesplitst naar binnen- of buitenlandsche bestemming, is vermeld²⁾. Daarnaast bevat de Statistiek der Rijksfinanciën voor rund- en kalfsvleesch een reeks cijfers betreffende de veraccijnste hoeveelheid vleesch en op grond daarvan cijfers betreffende het berekende verbruik.

Rund- en kalfsvleesch.

Voor de bepaling van het verbruik van rund- en kalfsvleesch werd uitgegaan van het aantal slachtingen van voor het binnenland goedgekeurde stuks vee, zooals deze in de Jaarcijfers van het C. B. S. zijn vermeld. Daar deze publicatie in de jaren vóór 1926 geen gespecificeerde opgaven bevat, werden de aantallen slachtingen voor die periode ontleend aan de Statistiek der Rijksfinanciën³⁾. Uit dit aantal slachtingen werd, door vermenigvuldiging met bepaalde slachtgewichten⁴⁾, de hoeveelheid ter be-

¹⁾ Zie Economisch-Statistische Berichten van 9 October 1940, blz. 620.

²⁾ Deze gegevens zijn overgenomen in de Jaarcijfers van het C.B.S.

³⁾ In de jaren, waarvoor beide bronnen cijfers geven, is er een verschil. Daar het onwaarschijnlijk is, dat hetzelfde stuk vee meer dan éénmaal als geslacht wordt opgegeven, is aan de cijfers van den Veeartsenijkundigen Dienst de voorkeur gegeven.

⁴⁾ Hiervoor werd aangenomen: voor een koe 260 kg (van 1921 tot en met 1923 270 kg), een vet kalf 85 kg, een graskalf 95 kg en een nuchter kalf 25 kg.

schikking gekomen vleesch berekend. Deze hoeveelheden moeten worden vermeerderd met het ingevoerde rundvleesch en vet, en vervolgens verminderd met het gewicht van de beenderen en het afval, hetwelk ongeveer 20 pCt. van de totale gewicht uitmaakt ⁵⁾.

Daar de prijzen van de verschillende soorten vleesch, welke uit een rund worden verkregen, niet gelijk zijn, werd voor de berekening van de waarde een gewogen gemiddelde prijs aangenomen. Deze prijs is berekend uit de volgende gegevens: a. den kleinhandelsprijs van de verschillende soorten rundvleesch te Amsterdam en Rotterdam, b. den gemiddelden prijs van rundvleesch volgens het budgetonderzoek van het C.B.S. 1935/36, en c. de verhouding, in welke de verschillende soorten vleesch uit een rund worden verkregen ⁶⁾. Uit de kleinhandelsprijzen a is voor de periode 1935/36 een gewogen gemiddelde berekend, waarbij de verhoudingsgetallen c als gewichten zijn gebruikt. Uit dezen prijs en den gemiddelden prijs b uit de huishoudrekeningen is nogmaals een gewogen gemiddelde berekend, waarbij van den boven berekenden gemiddelden prijs te Amsterdam en Rotterdam is aangenomen, dat deze representatief was voor den prijs in de vijf grootste gemeenten. Als gewichten werden bij deze laatste berekening genomen de totale bevolking der vijf grootste gemeenten en de totale bevolking van de overige gemeenten van Nederland op 31 December 1935. Nadat op deze wijze voor de genoemde periode de prijs was berekend, werden de prijzen voor de andere jaren bepaald met behulp van de indexcijfers van den kleinhandelsprijs van rundvleesch, als hoedanig het gemiddelde der kleinhandelsprijzen te Amsterdam en Rotterdam werd aangenomen.

Er is eenig verschil in de verhouding van de verschillende vleeschsoorten bij kalveren en bij koeien. In het algemeen is kalfsvleesch duurder dan gelijksoortig rundvleesch en bovendien zit in een kalf relatief meer vleesch van de duurere kwaliteiten. Hiertegenover staat echter de hoeveelheid vleesch van zgn. nuchtere kalveren, welke goedkooper is. Waar van de kalfsvleesch-prijzen geen statistieken beschikbaar zijn en, blijkens het bovenstaande, verschillende elkaar tegenwerkende factoren in het spel zijn, meenen wij niet ver van de waarheid af te zijn door in het volgende de gemiddelde prijs van kalfsvleesch gelijk te nemen aan den gemiddelden prijs van rundvleesch.

TABEL I.

Jaar	Verbruik van rundvleesch in miljoenen kg.	Prijs in gld. per kg.	Verbruik van rundvleesch in miljoenen gld.
1921	98.7	2.50	246.8
1922	122.2	2.22	271.3
1923	118.2	1.88	222.2
1924	114.2	1.80	205.6
1925	112.9	1.71	193.1
1926	138.1	1.65	227.9
1927	136.5	1.60	218.4
1928	143.1	1.72	246.1
1929	141.9	1.77	251.2
1930	129.5	1.79	231.8
1931	118.1	1.46	172.4
1932	127.9	1.07	136.9
1933	140.2 ¹⁾	1.13	156.7 ²⁾
1934	125.2 ¹⁾	1.23	144.1 ²⁾
1935	139.7 ¹⁾	0.94	117.7 ²⁾
1936	122.3 ¹⁾	0.94	109.9 ²⁾
1937	125.5	1.12	140.6
1938	117.9	1.01	119.1

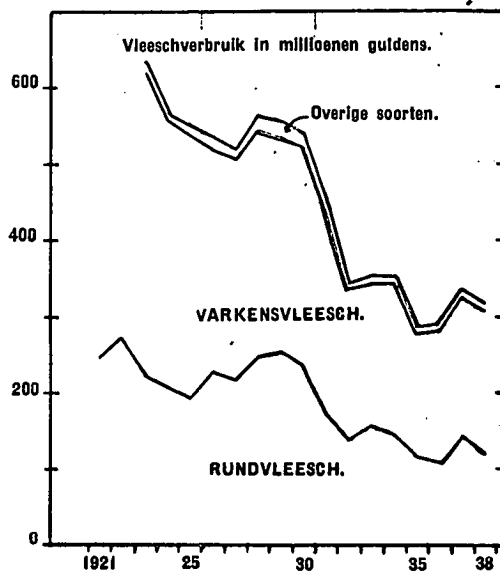
¹⁾ Inclusief ingeblikt rundvleesch: 1933, 2.3 miljoen kg; 1934, 10.2 miljoen kg; 1935, 19.8 miljoen kg; 1936, 7.4 miljoen kg.
²⁾ Inclusief ingeblikt rundvleesch: 1933, 0.8 miljoen gld.; 1934, 2.6 miljoen gld.; 1935, 5.0 miljoen gld.; 1936, 1.9 mill. gld.

⁵⁾ Zie: „Onderzoek naar het slagersbedrijf te Utrecht”, uitgave van de Stichting Economisch Instituut voor den Middenstand te 's-Gravenhage, 1932, I, pag. 108.

⁶⁾ Deze gegevens werden ontleend aan de gegevens gepubliceerd door de boven in noot ⁵⁾ genoemde Stichting Economisch Instituut voor den Middenstand, te 's-Gravenhage. Zie de bedoelde publicatie, pag. 42.

Uit deze prijzen en de op de hierboven aangegeven wijze berekende hoeveelheden werden vervolgens de totale uitgaven voor rundvleesch bepaald. De resultaten van deze berekening zijn in tabel I en grafiek I weergegeven.

GRAFIEK I

Varkensvleesch.

Evenals bij rundvleesch werd uitgegaan van het aantal voor het binnenland geslachte dieren. Deze aantallen zijn bekend sinds 1926 ⁷⁾, terwijl van 1923 af het totale aantal geslachte varkens is gepubliceerd. Sedert 1930 zijn afzonderlijk de aantallen geslachte baconvarkens bekend ⁸⁾.

Teneinde uit deze gegevens de verbruikte hoeveelheid vleesch te berekenen, moest allereerst het gemiddelde gewicht van een voor het binnenland geslacht varken worden bepaald. Van alle slachtingen gezamenlijk zijn de gemiddelde slachtgewichten bekend ⁹⁾, voor de jaren voor 1934 worden deze op 120 kg aangenomen; van 1934 tot en met 1936 werden deze als 135 kg opgegeven en daarna als 130 kg. Op grond hiervan werd voor ieder jaar het totale gewicht van alle geslachte varkens berekend. Deze hoeveelheden werden voor de jaren 1930 en volgende verminderd met het gewicht van de in het betreffende jaar geslachte baconvarkens, welke een gemiddeld gewicht van 66.3 kg per stuk hebben ¹⁰⁾. De aldus verkregen rest moet dan het totale gewicht van alle overige — zgn. zware — varkens zijn. Van deze zware varkens werd het gemiddelde slachtgewicht vervolgens verkregen door dit restant gewicht te delen door het aantal. Van dit aantal zware varkens werd een gedeelte uitgevoerd; terwijl de rest voor het binnenlandsch verbruik bestemd was.

Indien wordt aangenomen, dat alle geslachte baconvarkens zijn uitgevoerd — zoodat de binnenlandsche consumptie uitsluitend bestaat uit vleesch van zgn. zware varkens —, dan geeft vermenigvuldiging van de aantallen met binnenlandsche bestemming geslachte varkens met de gevonden slachtgewichten (zie tabel II), een schatting van het verbruik zonder den invoer. Deze methode van berekening berust op de veronderstelling, dat het gemiddelde gewicht van de uitgevoerde zware

⁷⁾ Zie de „Jaarcijfers” C.B.S.

⁸⁾ Zie de Januari-afleveringen van het Maandschrift C.B.S.

⁹⁾ Verslagen van economisch-statistische onderzoeken op Landbouwgebied 1936, no. 2, pag. 7.

¹⁰⁾ Zie: De Landbouwcrisismaatregelen, hunne werking en uitvoering.

varkens gelijk is aan dat der voor de binnenlandsche consumptie bestemde dieren.

TABEL II.

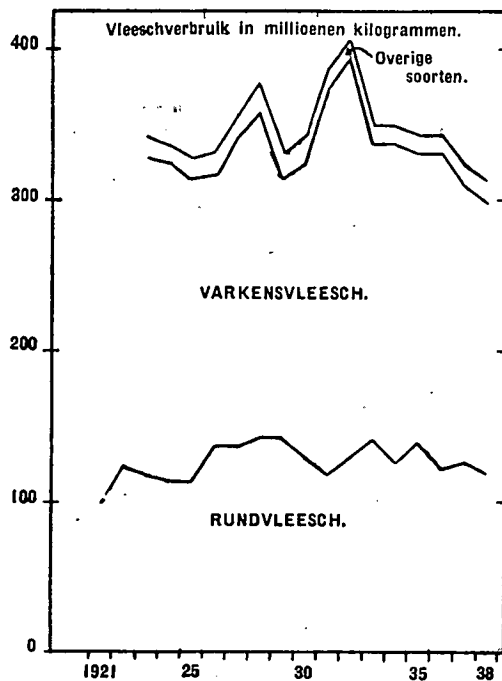
Jaar	Slachtgewichten van varkens voor het binnenland.
1930	142 kg
1931	139 kg
1932	141 kg
1933	144 kg
1934	158 kg
1935	162 kg
1936	158 kg
1937	150 kg
1938	153 kg

Daar de slachtingen van baconvarkens afzonderlijk eerst sinds 1930 bekend zijn, is deze berekening slechts voor de latere jaren mogelijk. Teneinde ook voor de jaren, die aan 1930 voorafgaan, een schatting te verkrijgen, moesten allereerst voor de gemiddelde slachtgewichten in die jaren benaderingen worden gevonden. Daartoe werd voor de jaren van 1923 tot en met 1934 op de volgende wijze een grove benadering van de slachtgewichten gemaakt.

De (sedert 1923 bekende) aantallen slachtingen werden vermenigvuldigd met het gemiddelde slachtgewicht van 120 kg. Hiervan werden de uitvoersaldi afgetrokken en aldus de hoeveelheden varkensvleesch, welke in het binnenland verbruikt werden, bepaald. Door deze hoeveelheden te deelen door het aantal slachtingen voor het binnenland werden benaderingen van de gemiddelde slachtgewichten verkregen. Indien deze voor de jaren 1930 tot en met 1934 vergeleken worden met de gewichten volgens tabel II, blijken de laatstgenoemde gemiddeld 91.3 pCt. van de eerste uit te maken. Als slachtgewichten voor de jaren 1923 tot en met 1930 werden nu 91.3 pCt. van de hierboven gevonden schattingen aangenomen.

Daar voor de jaren 1923 tot en met 1925 wel het totaal aantal slachtingen bekend is, echter niet die voor het binnenland afzonderlijk, moesten deze laatste getallen worden geschat. Daartoe werd het gemiddelde berekend van de percentages, die in de jaren 1926 tot en met 1928 de slachtingen voor het binnenland van het totale aantal uitmaakten. Voor de jaren 1923 tot en met 1925 werd ditzelfde percentage van de slachtingen als het aantal slachtingen voor binnenlandsch verbruik aangenomen. Uit de aldus gevonden aantallen en de hierboven bepaalde gemiddelde slachtgewichten werden tenslotte de jaarlijks

GRAFIEK II.

beschikbare hoeveelheden varkensvleesch berekend. Volgens de hierboven aangehaalde uitgave van het Economisch Instituut voor den Middenstand moest deze hoeveelheid worden verminderd met 15 pCt. afval. Voorts werden de hoeveelheden spek, die door de Nederlandsche Varkens-Centrale aan de consumptie zijn onttrokken¹⁰⁾, afgetrokken, terwijl de ingevoerde hoeveelheden vleesch en spek moesten worden bijgeteld.

De kleinhandelsprijzen werden op analoge wijze als voor rundvleesch bepaald door uit te gaan van de gemiddelde gewichtshoeveelheden, welke in een varken van de onderscheiden vleeschsoorten aanwezig zijn en deze te vermenigvuldigen met de eenheidsprijzen van deze vleeschsoorten¹¹⁾. In de hierbij afgedrukte tabel III en grafiek II zijn de resultaten van deze berekeningen weergegeven.

Bij beschouwing van het verloop van de rund- en varkensvleeschconsumptie naast elkander, blijkt, dat er voor ettelijke jaren een tegengestelde beweging is waar te nemen in de verbruikte hoeveelheden (vgl. grafiek II).

Overige vleeschsoorten.

Uit de jaarcijfers van het C.B.S. zijn de aantallen geslachte paarden, geiten en schapen bekend. Hieruit zijn, met behulp van de bekende slachtgewichten¹²⁾, de hoeveelheden vleesch berekend.

TABEL III.

Jaar	Aantal voor het binnenland geslachte varkens in duizendtallen	Gemiddeld gewicht per varken in kg.	Beschikbare hoeveelheid varkensvleesch in miljoenen kg ¹⁾	Prijs in gld. per kg.	Verbruik in miljoenen gld.
1921	—	—	—	2.65	—
1922	—	—	—	2.16	—
1923	1400	170	210.3	1.89	397.5
1924	1403	173	210.5	1.67	351.5
1925	1425	165	201.1	1.72	345.9
1926	1298	160	177.8	1.64	291.6
1927	1480	162	204.2	1.40	285.9
1928	1544	162	213.1	1.40	298.3
1929	1330	152	172.1	1.65	284.0
1930	1543	142	195.1	1.48	288.7
1931	2161	139	255.9	1.03	263.6
1932	2231	141	267.7	0.74	198.1
1933	1669	144	196.1	0.95	186.3
1934	1716	158	210.5	0.94	197.9
1935	1431	162	191.0 ²⁾	0.85	160.9
1936	1601	158	208.4 ²⁾	0.83	172.7
1937	1465	150	184.4	1.00	184.4
1938	1401	153	181.0	1.04	188.2

¹⁾ Inclusief invoer en exclusief afval.

²⁾ Waarin in 1935 1.1 miljoen kg. varkensgehakt in blik en in 1936 0.6 miljoen kg.

Deze werden verminderd met de uitvoersaldi, waarna de rest als binnenlandsch verbruik is aangenomen. Daar er geen indexcijfers van de prijzen van deze soorten vleesch bekend zijn, werd de gemiddelde prijs uit de huishoudrekeningen van het C.B.S. berekend en vervolgens gevarieerd volgens den loop van de in- en uitvoerprijzen, zooals deze uit de handelsstatistiek werden berekend. Waar het totale kwantum van deze vleeschsoorten ten opzichte van de hoeveelheden rund- en varkensvleesch zeer gering is (pl.m. 3 à 5 pCt.) leek deze benadering hier wel toelaatbaar.

De resultaten van de berekeningen van het totale vleeschverbruik zijn samengevat in tabel IV en de grafieken I en II.

Met het verbruik van wild en gevogelte kan, door het ontbreken van gegevens, geen rekening worden gehouden. Ook een eenigszins betrouwbare schatting hieromtrent is niet mogelijk. De bedragen bij het budget-onderzoek

¹¹⁾ Deze gewichtsverhoudingen zijn gepubliceerd in het „Onderzoek naar het slagersbedrijf te Utrecht I”, uitgave van de Stichting Economisch Instituut voor den Middenstand, I, pag. 49.

¹²⁾ Een paard weegt 330 kg, een schaap 30 kg, een geit eveneens 30 kg, welke gewichten vervolgens verminderd zijn met 20 pCt. voor beenderen en afval.

TABEL IV.

Jaar	Rund- en kalfsvleesch		Varkensvleesch		Overige vleeschsoorten		Totaal		Verbr. p. hoofd der bevolking in kg per jaar.
	Verbruik in millioenen kg.	Verbruik in millioenen gld.	Verbruik in millioenen kg.	Verbruik in millioenen gld.	Verbruik in millioenen kg.	Verbruik in millioenen gld.	Verbruik in millioenen kg.	Verbruik in millioenen gld.	
1921	98.7	246.8	—	—	—	—	—	—	—
1922	122.2	271.3	—	—	—	—	—	—	—
1923	118.2	222.2	210.3	397.5	13.9	12.3	342.4	632.0	47.9
1924	114.2	205.6	210.5	351.5	11.0	9.5	335.7	566.6	46.
1925	112.9	193.1	201.1	345.9	12.7	12.1	326.7	551.1	44.4
1926	138.1	227.9	177.8	291.6	17.0	15.5	332.9	535.0	44.6
1927	136.5	218.4	204.2	285.9	15.2	14.8	355.9	519.1	47.0
1928	143.1	246.1	213.1	298.3	21.0	19.1	377.2	563.5	49.1
1929	141.9	251.2	172.1	284.0	21.2	20.4	335.2	555.6	43.1
1930	129.5	231.8	195.1	288.7	19.1	19.4	343.7	539.9	43.5
1931	118.1	172.4	255.9	263.6	13.6	13.0	387.6	449.0	48.4
1932	127.9	136.9	267.7	198.1	10.7	7.7	406.3	342.7	48.0
1933	140.2	156.7	196.1	186.3	13.2	10.1	349.5	353.1	42.4
1934	125.2	144.1	210.5	197.9	12.7	9.5	348.4	351.5	41.8
1935	139.7	117.7	191.0	160.9	13.0	8.9	343.7	287.5	40.8
1936	122.3	109.9	208.4	172.7	12.3	8.6	343.0	291.2	40.3
1937	125.5	140.6	184.4	184.4	13.4	11.2	323.3	336.2	37.6
1938	117.9	119.1	181.0	188.2	13.9	11.9	312.8	319.1	36.0

gevonden voor de kosten van verbruik van pluimvee en wild in vergelijking met dat van de andere vleeschsoorten, zijn echter van zoo geringe beteekenis, dat het verwaarloozen van deze soort vleeschconsumptie het eindresultaat nauwelijks kan beïnvloeden.

Het totale vleeschverbruik.

Het totale verbruik vertoont enkele opvallende fluctuaties, welke vooral zijn toe te schrijven aan de schommelingen in het verbruik van varkensvleesch als gevolg van den bekenden „varkenscyclus”. Hieronder wordt verstaan de periodieke schommeling in het aantal slachtrijpe varkens, welke aan de markt komen. Zijn namelijk op een gegeven moment de prijzen hoog, dan heeft dit tot gevolg, dat pl.m. anderhalf jaar later veel varkens aan de markt komen. Tengevolge hiervan dalen de prijzen, zoodat er weer anderhalf jaar daarna weinig varkens aan de markt komen. In de periode van 3 à 4 jaar vormt deze beweging een volledige golf¹³⁾. Daarnaast zijn er enkele bijzondere oorzaken aan te geven voor de beweging in afzonderlijke jaren. Zoo kan de stijging van 1926 op 1927 worden verklaard uit het invoerverbod van versch vleesch in Engeland (Juni 1926), waardoor in Nederland een daling der rundvleeschprijzen optrad, welke een stijging van het verbruik veroorzaakte, waarbij zich in 1927 de verhoogde productie van varkensvleesch met lagere prijs voegde. De stijging in 1931 werd veroorzaakt door een grooten invoer van buitenlandsch rundvleesch, waardoor de prijzen daalden. De prijzen van varkensvleesch daalden echter eveneens, zoodat, ondanks de lagere rundvleeschprijzen, een zeer sterke stijging van de varkensvleeschconsumptie optrad. Deze invoer werd door de crisisinvoerwet van 1932 beperkt. Evenwel deed de toen optredende zuivelcrisis veel melkveehouders ertoe overgaan vee af te slachten, waardoor wederom een prijsdaling en diengevolge grootere consumptie optraden. De sindsdien ingetreden vermindering van het vleeschverbruik werd veroorzaakt door de hogere prijzen, allereerst tengevolge van de crisisheffingen en later tevens door de stijging der vee prijzen. Tenslotte mogen hier nog de crisismaatregelen, als het uit de markt nemen van runderen en varkens en het inblikken en daarna goedkoop ter beschikking van werklozen stellen van vleesch, genoemd worden, die niet

¹³⁾ Zie: De Nederlandsche Conjunctuur, Sept 1930, en A. Hanau, „Die Prognose der Schweinepreise”.

nagelaten hebben invloed op het totale verbruik uit te oefenen.

REDACTIE
ECONOMISCH-STATISTISCH MAANDBERICHT.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

BOEKEN.

Oliën, vetten en olieozaden. Technisch en economisch weekblad voor Nederland en Koloniën betreffende oliën, vetten, olieozaden en aanverwante producten. Jubileumnummer 1916—1941. (Bussum 1941; Uitgave A. H. Kruijt, 243 blz.).

Talrijke personen, werkzaam op het gebied van oliën, vetten, en olieozaden, hebben artikelen voor dit jubileumnummer geschreven, terwijl er een voorwoord aan voorafgaat van de hand van Ir. S. L. Louwes, Directeur-Generaal van de Voedselvoorziening.

De natuurlijke inrichting der samenleving als grondslag voor een nieuwe staatkundige en sociaal-economische orde, door Dr. A. Hollenberg. (Heemstede 1941; Uitgeverij De Toorts. 263 blz.)

BROCHURES.

Nederlands Economische Toekomst, door Prof. Dr. W. C. Mees R.Azn. (Wageningen 1941; H. Veenman en Zonen. Prijs f 0.75, 48 blz.).

In zijn voorwoord zegt schrijver, dat hij zijn reeds in 1933 verschenen en sinds geruimen tijd uitverkochte brochure over het herleidingsstelsel, met verschillende aanvullingen, opnieuw het licht laat zien, omdat het daarin gehouden betoog, niettegenstaande de gewijzigde omstandigheden, nog niets van zijn geldigheid heeft verloren en nog steeds urgent is.

Autarkie und Auszenhandel door Minister a. D. Professor Dr. Felix Guarneri (Jena 1941; Verlag von Gustav Fischer. 24 blz.).

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Electrotechniek. Met ingang van 19 Augustus jl. is een distributieregeling in werking getreden voor electrotechnisch installatiemateriaal in zgn. „gekapselde” uitvoering. (E.V. 22/8/41, pag. 1242).

Goud en zilver. Voorschriften met betrekking tot het vervaardigen van en den handel in gouden en zilveren werken (Goud- en Zilverbeschikking No. 1 en No. 2.). Van de verplichte aanbieding van goud en edele metalen, overeenkomstig art. 44 van het Deviezenbesluit 1941, zijn uitgezonderd ondernemingen, welke op grond van de Goud- en Zilverbeschikking No. 1 zijn ingeschreven bij het Rijksbureau voor non-ferrometalen. (E.V. 22/8/41, pag. 1240/41; Stct. No. 158).

Lederwaren. Nadere regelingen inzake de inschrijving van grossiers in lederwaren bij het Rijksbureau voor Huiden en Leder. (E.V. 22/8/41, pag. 1242).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Aardappelen. Nadere regeling inzake het vervoer van en den handel in aardappelen. Voorschriften inzake levering door telers van fabrieksaardappelen aan aardappelmeelfabrieken of andere instanties. Intrekking van de bepalingen van het Crisis-Akkerbouwbesluit 1934 inzake het teelverbod van aardappelen. (E.V. 22/8/41, pag. 1244; Stct. Nos. 156 en 158).

Bindtouw. Nadere regelingen inzake toewijzing van bindtouw en inzameling van gebruikt bindtouw. (E.V. 22/8/41, pag. 1244/45).

Grasdrogerijen. Bevordering door middel van steunverleening, onder bepaalde voorwaarden, van den bouw en uitbreiding van grasdrogerijen. (E.V. 15/8/41, pag. 1205/06).

Groenten en fruit. Regeling inzake transport van groenten en fruit door detaillisten over een afstand van meer dan 100 K.M. en bij een bedrag aan transportkosten boven f 1.— per 100 K.G. (E.V. 22/8/41, pag. 1245).

Maaltijden in restaurants. Afkondiging van de zgn. „Versoeringsbeschikking voor maaltijden No. 1”, waarbij met ingang van 15 Augustus jl. het aantal gerechten, verkrijgbaar in restaurants e. d., wordt beperkt. (E.V., 22/8/41, pag. 1245; Stct. No. 157).

Melk. Het is den melkveehouders verboden zonder vergunning volle melk aan consumenten af te leveren. (E.V. 22/8/41, pag. 1245).

Pacht. Verlenging van den termijn, binnen welken het verzoek om mondelinge pachtvereenkomsten schriftelijk te doen vastleggen bij den in pachtzaken bevoegden rechter moet worden ingediend, tot 1 Mei 1942. (E.V. 15/8/41, pag. 1205; V.B. No. 32).

Pluimvee. Nadere mededeelingen inzake aanzienlijke beperking van de voedertoewijzingen voor pluimvee. (E.V. 22/8/41, pag. 1245/46).

Scheuren van grasland. Regeling tot het bevorderen van het scheuren van grasland, waarbij o.m. de premie, die hiertoe onder bepaalde voorwaarden wordt verleend, verhoogd is tot f 125 per ha gemeten maat, en zelfs bij verbouw van bepaalde gewassen nog een extra-premie van f 75 per ha kan worden toegekend. (E. V. 1/8/41, pag. 1124/25).

Slachtvee. Nadere regeling inzake slachtdierenverzekering, overneming van zgn. wrakke dieren, noodslachtingen en slachtcondities runderen. (E. V. 1/8/41, pag. 1125/26/27).

Nadere voorschriften inzake de levering van nuchtere kalveren aan de Nederlandsche Veehouderijcentrale (E.V. 22/8/41, pag. 1245).

Voedselvoorzieningsbedrijven. Afkondiging van het „Bedrijfsvergunningbesluit 1941 Uitvoeringsbeschikking Voedselvoorziening” waarbij het aanvragen van een vergunning tot het vestigen en uitbreiden van bedrijven, betrekking hebbende op producten en artikelen, als bedoeld in art. 1 van het Organisatiebesluit Voedselvoorziening 1941, nader wordt geregeld. (E.V. 22/8/41, pag. 1244; Stct. No. 155).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Betalingsverkeer met het buitenland. Nadere regelingen inzake het betalingsverkeer met *Noorwegen*. (E.V. 22/8/41, pag. 1246).

Duitse effecten. Afkondiging van het Besluit betreffende Duitse effecten en nadere voorschriften in verband met dit besluit in Deviezenbekendmaking No. 5/1941. (E.V. 15/8/41, pag. 1203/04; Stct. No. 154; VB. No. 92).

Effectenvernieuwing. Nadere bepalingen inzake het tarief, te heffen door het Effectenvernieuwingsbureau. (E.V. 22/8/41, pag. 1246).

Joodsch geldelijk vermogen. Verplichting tot deponering van bepaalde waarden bij de bankinstelling firma Lippmann & Rosenthal en Co te Amsterdam en nadere voorschriften betreffende de behandeling van Joodsch geldelijk vermogen. (E.V. 15/8/41, pag. 1205; V.B. No. 92).

Omzetbelasting. Nadere bepalingen inzake de heffing van de omzetbelasting bij levering van bepaalde grondstoffen krachtens een van overheidswege getroffen herverdelingsregeling en met betrekking tot den effectenhandel. (E.V. 15/8/41, pag. 1204; 22/8/41, pag. 1246).

VERKEER.

Binnenscheepvaart. Nadere regeling inzake bevrachting van buitenlandsche schepen in Nederland voor vervoer via de binnenwateren naar het buitenland. (E.V. 29/8/41, pag. 1290; Stct. No. 163).

MAANDCIJFERS.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSCHE GROOTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSCHE BEDRIJF VAN DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In millioenen gulden)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	31 Juli 1941	31 Aug. 1941	31 Juli 1941	31 Aug. 1941
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	39	44	45	51
Ned. schatkistpapier	739	789	875	931
	778	833	920	982
Ander overheidspapier	18	16	18	16
Wissels	1	1	2	1
Bankiers in binnen- en buitenland	65	66	88	89
Prolong. en voorsch. op effecten	59	58	77	75
	143	141	185	181
Debiteuren	168	158	210	202
Effecten en syndicaten	29	28	39	37
Deelnemingen (incl. voorschotten)	11	11	23	23
	208	197	272	262
Gebouwen	15	15	19	19
Diverse reken. (incl. overl. posten)	1	1	1	1
Belegde bestemmingsreserven	2	2	2	2
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1160	1202	1412	1460
Passiva:				
Crediteuren	815	856	992	1038
Wissels	—	—	—	—
Deposito's op termijn	60	62	80	83
Kassiers en genom. daggeldleeningen	3	—	3	—
Diverse rekeningen	29	21	33	35
Bestemmingsreserven	2	2	2	2
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	922	964	1123	1171
Aandeelen kapitaal	170	170	210	210
Reserve	68	63	79	79
	1160	1202	1412	1460

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. Disc. Wiss. 2½	28 Juni '41	Lissabon	4 31 Mrt. '41
Bel. B. Eff. 3½	28 Aug. '39	Londen	2 26 Oct. '39
Vrsch. in RC 3½	28 Aug. '39	Madrid	4 28 Nov. '38
Athene	5 21 Juli '41	N.-York F.R.B.	1 27 Aug. '37
Batavia	3 14 Jan. '37	Oslo	4½ 21 Sept. '39
Belgrado	5 1 Febr. '35	Parijs	1½ 17 Mrt. '41
Berlijn	3½ 9 Apr. '40	Praag	3 1 Jan. '36
Boekarest	3 12 Sept. '40	Pretoria	3½ 15 Mei '33
Brussel	2½ 25 Jan. '40	Rome	4½ 18 Mei '36
Boedapest	3 22 Oct. '40	Stockholm	3½ 17 Mei '40
Calcutta	3 28 Nov. '35	Tokio	3.5 21 Juli '41
Helsingfors	4 3 Dec. '34	Warschau	4½ 18 Dec. '37
Kopenhagen	4 15 Oct. '40	Zwits. Nat. Bk.	1½ 25 Nov. '36

*) 3% voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

ZILVERPRIJS

Londen 1)	N. York 2)
9 Sept. 1941.. 23½/16	— 9 Sept. 1941.. 2125
10 „ 1941.. 23½/16	— 10 „ 1941.. 2125
11 „ 1941.. 23½/16	— 11 „ 1941.. 2125
12 „ 1941.. 23½/16	— 12 „ 1941.. 2125
13 „ 1941.. 23½/16	— 13 „ 1941.. 2125
15 „ 1941.. 23½/16	— 15 „ 1941.. 2125
16 Sept. 1940.. 23½/16	34¾/16 16 Sept. 1940.. 2115
23 Aug. 1939.. 18½/16	37¾/16 23 Aug. 1939.. 2110

GOUDPRIJS

Londen 4)	A'dam 5)
168/—	2125
168/—	2125
168/—	2125
168/—	2125
168/—	2125
168/—	2125
168/—	2115
148/6¼	2110

1) In pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) In guldens per kg 1000/1000. 4) In sh. p. oz. fine.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCHE CLEARINGINSTITUUT. (met data van vaststelling)

Belga's	30.14	7 Aug. '40	Turksche	—	—
Zw. Francs	43.56	11 Oct. '40	Ponden	1.45½	29 Dec. '39
Fr. Francs	3.77	6 Mrt. '41	Lewa (Bulgarije)	2.30	25 Nov. '40
Lires	9.91	3 Juli '41	Pengoe (Hongarije)	—	—
Deensche Kr.	36.37	17 Febr. '41	(oude schuld)	36.52	20 Dec. '40
Noorsche Kr.	42.82	21 Dec. '40	Pengoe	—	—
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	(nwe. schuld)	45.89	20 Dec. '40
Finsche Mark	3.82	2 Juli '41	Zloty (Polen)	—	—
Dinar (Joego-Slavie)	—	—	(oude schuld)	35.00	28 Jan. '41
(oude schuld)	3.43	16 Aug. '40	(nwe. schuld)	37.68	11 Febr. '41
Dinar	—	—	Lei	1.28	24 April '41
(nwe. schuld)	3.77	1 Juli '41	Slow. Kr.	6.48	10 Juni '39

